

PHONG CÁCH NGÔN NGỮ SINH HOẠT

(Tiếp theo)

KẾT QUẢ CẦN ĐẠT

- *Nắm được cách sử dụng phương tiện ngôn ngữ trong phong cách ngôn ngữ sinh hoạt.*
- *Biết vận dụng kiến thức trên vào việc đọc - hiểu văn bản và làm văn.*

II – CÁCH SỬ DỤNG PHƯƠNG TIỆN NGÔN NGỮ TRONG PHONG CÁCH NGÔN NGỮ SINH HOẠT

1. Về ngữ âm, chữ viết

Trong phong cách ngôn ngữ sinh hoạt, người ta thường phát âm thoải mái theo cách phát âm quen thuộc của mỗi người, kèm theo hiện tượng biến âm ở một số từ ngữ, ví dụ : *nhá, nghen* (biến âm của *nhé, nghe*) ; *mấy lị* (biến âm của *với lại*) ; *hăng* (biến âm của *hãy*) ; *mí* (biến âm của *mới*),... Giọng nói trong phong cách ngôn ngữ sinh hoạt thay đổi tùy thuộc tâm trạng của người nói và tình huống nói năng. Nhiều khi vì một lí do nào đó, lời nói có thể bị đứt quãng, liến thoắng hay kéo dài, rề rà,... Khi lời nói thuộc phong cách ngôn ngữ sinh hoạt được ghi lại dưới dạng viết, người ta thường cố gắng dùng các dấu câu thích hợp để thể hiện

giọng điệu. Chẳng hạn, dấu chấm lửng (...) biểu thị lời nói bị ngắt quãng, dấu chấm than (!) biểu thị lời nói có ngữ điệu đặc biệt do xúc động,... Ví dụ :

– *Không được ! Ai cho tao lương thiện ? Làm thế nào cho mất được những vết mảnh chai trên mắt này ? Tao không thể là người lương thiện nữa. Biết không ! Chỉ có một cách... biết không !... Chỉ còn một cách là... cái này ! Biết không !...*

(Nam Cao – *Chí Phèo*)

Giọng nói còn có thể được hình dung qua những cách miêu tả như : *nói oang oang, nói bô bô, nói lí nhí, nói nhỏ nhẹ, vừa nói vừa mếu, nói mà như khóc, nói liến thoắng, nói như bắn liên thanh,...*

2. Về từ ngữ

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt thường dùng những từ ngữ biểu cảm, thể hiện trực tiếp thái độ và cảm xúc của người nói. Những từ ngữ này nhiều khi mang màu sắc suồng sã, thông tục. Sau đây là ví dụ về cách dùng từ ngữ của các nhân vật đối đáp theo phong cách ngôn ngữ sinh hoạt :

– *Bác Thuỷ ơi, bác có chuyện gì vui vui kể đi nào !*

– *Tôi thì làm gì có chuyện vui ?* – Bà Thuỷ uể oải đáp – *Già rồi ! Bảo anh Keng ấy ! Anh ấy đang trai.*

– *Khỉ cái bà này ! Cứ phải đang trai mới vui...* – Lat phát mạnh vào lưng bà Thuỷ. – *Hay là bác kể chuyện buồn cũng được. Chuyện buồn nhất ấy.*

– *Chuyện buồn thì có đấy. Dưng mà cả xóm đều biết cả rồi, còn việc gì phải kể ?*

– *Chuyện gì thế bác ?* – Lat chột dạ hỏi lại.

– *À, chuyện ông đội Lung.*

– *Thôi đi, đừng nói đến ông Lung, ngứa cả ruột !* – Đột nhiên Keng quay lại gạt đi bằng một giọng hằn học.

– *À, anh Keng giỏi, anh nói xấu sau lưng người ta nhá !* – Lat vui hẳn lên.

– *Thì nó sờ sờ ra cả đấy, bánh đúc bày sàng, việc gì còn phải nói xấu ?*

(Nguyễn Kiên)

Trong lời đối đáp trên đây, ta thấy :

– Không dùng *trẻ* mà dùng *đang trai* ;

– Không dùng một thán từ bình thường (như *ối, á...*) mà dùng *khỉ* ;

– Không dùng *tức* mà dùng *ngứa cả ruột* ;

– Không dùng *rõ ràng* mà dùng *sờ sờ ra cả đấy, bánh đúc bày sàng*.

Tương tự, trong lối nói hằng ngày, để chỉ mức độ tốt cùng, người ta dùng những từ ngữ biểu cảm như : *cực kì, chưa từng thấy, khủng khiếp, ghê hờn, dễ sợ, kinh hờn, mê li, rùng rợn, nhất trần đời, đến bủn rủn chân tay,...* ; để chỉ sự to lớn, người ta dùng những từ ngữ rất ấn tượng như : *to vật, to vật vãi, to đùng, v.v.*

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt đặc biệt dùng rất nhiều tình thái từ (*à, ư, nhỉ, nhé, thôi, đấy, chứ,...*), phó từ nhấn mạnh (*cả, ngay, chính, nào... nào...*), từ ngữ đưa đẩy (*nói khi vô phép, nói bỏ ngoài tai, nói đại mồm đại miệng, nói khi không phải,...*), thán từ hoặc tổ hợp được dùng như thán từ (*ôi, chao ôi, eo ôi, mẹ kiếp, tiên sư nhà nó, mẹ bố chúng nó,...*), lối nói có tính thành ngữ (*chủ địa lên, trốn như trốn giặc, dẫn xác tới, vác mặt đến,...*), từ ngữ có liên quan trực tiếp đến nhân vật giao tiếp (*tao, mày, tớ, đấng ấy,...*). Ngoài ra, phong cách ngôn ngữ sinh hoạt còn dùng nhiều từ ngữ địa phương, biệt ngữ xã hội,...

3. Về kiểu câu

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt dùng tất cả các kiểu câu (câu nghi vấn, câu cảm thán, câu cầu khiến, câu trần thuật) với tính cụ thể, sinh động của nó. Ví dụ :

– *Anh Chí đi đâu đấy ?*

(Nam Cao – *Chí Phèo*)

– *Không biết đứa chết mẹ nào lại đẻ ra thân hần cho hần khổ đến nông nỗi này !*

(Nam Cao – *Chí Phèo*)

– *Hế đứa nào láo, cứ đánh sặc tiết chúng nó ra, tội vạ ông chịu.*

(Nguyễn Công Hoan – *Tinh thần thể dục*)

– *Tao đã bảo tao không đòi tiền.*

(Nam Cao – *Chí Phèo*)

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt còn dùng một số kết cấu câu riêng, ít thấy ở các phong cách khác. Ví dụ :

a) Dùng *nó* làm chủ ngữ giả (hiểu nôm na là thứ chủ ngữ không có cũng được), kiểu như :

– *Trời hôm nay người tôi nó mệt thế nào ấy.*

– *Bây giờ thì đi tắm một cái cho nó mát.*

b) Dùng kết cấu với *thì, là* đặt ở đầu, kiểu như :

– *Thì cũng như ở nhà chứ gì mà bu phải hỏi rồi.*

(Đình Hiếu – Giận đời)

– *Không, lệnh ông thì thế nào tôi chả phải nghe. Là tôi nói chuyện thế đấy chứ.*

(Nguyễn Công Hoan – Tinh thần thể dục)

c) Dùng các kết cấu có nghĩa phủ định theo mẫu "X + gì mà + Y", "nào có (đâu có) + động từ (tính từ)",... Ví dụ :

– *Học hành gì mà chỉ thấy ngủ suốt ngày.*

– *Con gái gì mà ăn nói bặm trợn như con trai.*

– *Nó đâu có thích cái của này.*

d) Dùng cấu trúc với nhiều từ ngữ chêm xen như *thì, là, rất là, thì là, coi như là, ấy là,...* (nhiều khi không cần thiết, chỉ là do thói quen hoặc để làm chậm câu nói, kiểu "vừa nói vừa nghĩ") khiến câu trở nên dài dòng. Ví dụ :

Vâng thời thì... thưa... trước là thưa hai câu, sau nữa lại có hai ông đây cũng như là chỗ người nhà... vì cây dây leo, vì có anh Mô cháu hầu hạ bà giáo với hai cậu ở trên trường, thế rồi anh Mô lại làm bạn với con bé Hà nhà tôi...

(Nam Cao – Sống mòn)

4. Về biện pháp tu từ

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt ưa dùng lối ví von, so sánh để có thể miêu tả sự vật một cách sinh động. Trong xung hô, có những cách gọi như : *chó con ơi, cưng ơi, cún ơi,...* Biện pháp nói quá được dùng rất nhiều trong phong cách ngôn ngữ này. Ví dụ : *gãy trơ xương, nói bã bọt mép,...*

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt ưa dùng các lối "iếc hoá", tách từ,... như là cách bộc lộ cảm xúc, thái độ của người nói. Ví dụ : "*Bàn biếc gì !*", "*Bàn với chả bạc*",...

5. Về bố cục, trình bày

Tính diễn biến tự nhiên được thấy rất rõ ở phong cách ngôn ngữ sinh hoạt : cảm xúc, ý tưởng, đề tài luôn luôn thay đổi (hiện tượng "đang nói chuyện nọ lại xọ chuyện kia" không phải là hiếm). Mặt khác, do tính chất trực tiếp, ít được chuẩn bị mà trong phong cách ngôn ngữ sinh hoạt không thiếu những đoạn, những câu, những từ ngữ trùng lặp, hoặc cố ý (chẳng hạn, để nhấn mạnh, để giúp người nghe, người đọc dễ nắm bắt) hoặc vô ý (chẳng hạn, do không nhớ, do lẫn lộn thứ tự trình bày).

LUYỆN TẬP

1. Đọc hai đoạn trích sau và cho biết có những cách sử dụng phương tiện ngôn ngữ nào (về từ ngữ, về kiểu câu, về biện pháp tu từ) là nét riêng của phong cách ngôn ngữ sinh hoạt.

– *Tao mét má nghen ! Má ơi thằng Bình nó cởi trướng nè má !*

– *Chị Hai cho em đi với !*

– *Tao đi đái chút đi đâu mà theo !*

– *Cho em một trái.*

– *Trái gì, tao làm gì có mà cho.*

(Nguyễn Thi – *Mẹ vắng nhà*)

– *Hôm nay sao u về muộn thế ? Làm tôi đợi nóng cả ruột.*

– *Có việc gì thế vậy ? [...]*

– *Thì u hăng vào trong nhà đã nào [...]*

– *Thì u hăng vào ngồi lên giường lên giếc chĩnh chện cái đã nào.*

– *U đã về ạ ! [...]*

– *Kìa nhà tôi nó chào u [...]*

– *Nhà tôi nó mới về làm bạn với tôi đấy u ạ. Chúng tôi phải duyên phải kiếp với nhau... Chẳng qua nó cũng là cái số cả. [...]*

– *Ừ, thôi thì các con đã phải duyên phải kiếp với nhau, u cũng mừng lòng [...]*

(Kim Lân – *Vợ nhặt*)

2. Trong giao tiếp hằng ngày, để biểu thị sự chắc chắn ở mức độ rất cao, người Việt có thể dùng những lối diễn đạt rất sinh động. Chẳng hạn, để nói rằng ngày mai chắc chắn trời mưa, chúng ta có thể nói :

– *Mai mà không mưa thì tôi đi đàng đâu.*

– *Gì thì gì mai cũng mưa.*

Hãy tìm những cách diễn đạt tương tự.

3. Thử ghi lại cuộc trò chuyện thân mật giữa anh (chị) với một nhóm bạn cùng lớp trong giờ nghỉ giải lao. Hãy chỉ ra những cách sử dụng phương tiện ngôn ngữ của phong cách ngôn ngữ sinh hoạt được thể hiện trong văn bản vừa ghi.
4. Khi làm bài văn nghị luận, anh (chị) có nên tuân theo cách sử dụng phương tiện ngôn ngữ của phong cách ngôn ngữ sinh hoạt không ? Vì sao ?